

תוכן העניינים

שער היחוד והאמונה

11.....	חינוך קטן
23.....	פרק א
31.....	פרק ב
39.....	פרק ג
46.....	פרק ד
57.....	פרק ה
64.....	פרק ו
76.....	פרק ז
102.....	פרק ח
109.....	פרק ט
118.....	פרק י
128.....	פרק יא
140.....	פרק יב

אגרת התשובה

149.....	פרק א
162.....	פרק ב
169.....	פרק ג
179.....	פרק ד
196.....	פרק ה
203.....	פרק ו
213.....	פרק ז
227.....	פרק ח
233.....	פרק ט
240.....	פרק י
250.....	פרק יא
264.....	פרק יב

שער היחוד והאמונה

להבין מעט מזער מ"ש בזהר ד"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" כו' - הוא יחודא עילאה,
ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - הוא יחודא תתאה.

פרק א

"וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וַהֲשַׁבְתָּ אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל
הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד". וצריך להבין, וכי תעלה על דעתך שיש אלהים
נשורה במים מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך "וַהֲשַׁבְתָּ אֶל לְבַבְךָ"
הנה, כתיב: "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", ופירש הבעל שם טוב ז"ל:
כי דברך שאמרת "יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם" וגו' - תיבות ואותיות אלו
הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים, ומלובשות בתוך כל
הרקיעים לעולם להחיותם, כדכתיב: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ יְקוּם לְעוֹלָם",
"ודבריו חיים וקיימים לעד" כו'. כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע
חס ושלום וחוזרות למקורן - היו כל השמים אין ואפס ממש, והיו כלא
היו כלל, וכמו קודם מאמר "יְהִי רְקִיעַ" כו' ממש. וכן בכל הברואים
שבכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת
דומם ממש, אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס ושלום האותיות
מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית - היתה
חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש.

וזהו שכתב האר"י ז"ל שגם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים, יש
בחינת נפש וחיות רוחנית. דהיינו, בחינת התלבשות אותיות הדבור,
מעשרה מאמרות המחיות ומהוות את הדומם, להיות יש מאין ואפס
שלפני ששת ימי בראשית. ואף שלא הוזכר שם "אבן" בעשרה מאמרות
שבתורה, אף על פי כן נמשך חיות לאבן על ידי צירופים וחילופי
אותיות, המתגלגלות ברל"א שערים פנים ואחור, כמו שכתוב בספר

יצירה, עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם "אבן", והוא חיותו של האבן.

וכן בכל הנבראים שבעולם, השמות שנקראים בהם בלשון הקדש - הן אותיות הדבור, המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה, על ידי חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים, עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו, לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך מהן עצמן - גדול מאד מבחינת הנבראים פרטיים, ואין כח בהם לקבל החיות, אלא על ידי שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה, על ידי חילופים ותמורות האותיות, וגימטריאות שהן חשבון האותיות, עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי. וזה שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש, הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה, שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה, שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין, ולהחיותו לעולם, דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד.

פרק א

א

שאלה: מה הם הקשיים המצויים בפסוק "וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד?"

תשובה: את הפסוק "וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ כִּי ה' הוא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד" (דברים ד, ט), ניתן לחלק לשלושה חלקים:

- "וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם" - ציווי לדעת ולהבין.
- "וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ" - להפנים היטב בתוככי הלב.
- "כִּי ה' הוא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד" - תוכן הידיעה שאין עוד שום אלוה אחר, לא בשמים ממעל, ולא אלוה השרוי במים שמתחת לארץ [וכפי שניתן להבין את המילים: "ועל הארץ מתחת", שאין הכוונה על הארץ שמתחת לשמים, אלא הכוונה היא למה שמתחת לארץ, אל המים המצויים שם, הבנה המתאימה לאמור קודם לכן: "כִּי לֹא רְאִיתָם כָּל תְּמוּנָהּ וְגו' אֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ" (שם טו-יח)].

ואם זו כוונת הפסוק, "צריך להבין, וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל כך 'והשבות אל לבבך?' כלומר: "מדוע יש צורך לשלול סברה תמוהה כזו, שמלבד הקב"ה ישנו ח"ו עוד אלוה נשרה במעמקי הים מתחת לארץ" (שה"י עם ביאור הרב יואל כהן)? ועוד, התורה, כאמור, אינה מסתפקת בידיעה בלבד - "וַיִּדְעַתְּ", אלא דורשת שתהיה גם הפנמה בתוככי הלב - "וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ"! וצריך להבין: אם המילים 'שמים' ו'ארץ' הן הגדרות גיאוגרפיות, מדוע לא מספיקה הידיעה שאין אלוה אחר בשמיים ובארץ, ויש צורך גם להפנים ולהעמיק בכך, להשיב אל הלב?

ב.

שאלה: כיצד פירש הבעל-שם-טוב את הפסוק "לְעוֹלָם ה' דְּבַרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם"? תשובה: בפסוק שבספר תהילים: "לְעוֹלָם ה' דְּבַרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם" (ק"ט, פ"ט), מוצא הבעל-שם-טוב יסוד ורמז לעובדה שמאמר ה', דבר ה' שברא את השמיים - והם המילים: "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם" (בראשית א, ו) - אינו מאורע חד פעמי בראשית בריאת העולם, ומאז השמיים קיימים מעצמם, אלא הוא מאמר החוזר ונאמר כל הזמן מאז, ובכוחו ורק מכוחו מתקיימים השמיים עד עתה. ואם כן, משמעות הדבר היא שפעולת התהוות הרקיעים היא פעולה הנמשכת תמיד.

קיומו של דבר ה', מאמר הבורא, קיים ועומד מאז וממשיך לבצע את שליחותו, כדברי הנביא ישעיהו: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵינוּ יְקוּם לְעוֹלָם" (ישעיהו מ, ח). רעיון זה אנו גם אומרים בכל יום בתפילת שחרית: "ודבריו חיים וקיימים לעד" וכו' (בברכת 'אמת ויציב'). וכשדבריו ממשיכים להתקיים, הם גם ממשיכים לפעול את שנצטוו לפעול, לברוא ולקיים.

ועוד יסוד נרמז בפסוק זה: המשך קיומו ומאמרו של ה' מאז "בתוך רקיע השמים", הוא תנאי להמשך קיומם וחיותם של כל הרקיעים, "כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע, חס ושלום, וחזרות למקורן - היו כל השמים אין ואפס ממש, והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר יהי רקיע וכו' ממש". אם דיבורו של ה', מאמרו, שבו נבראו הרקיעים, היה עולה ושבו למקורו, מפסיק להיאמר בתוך הרקיע, היה הרקיע - חס ושלום - חוזר למצבו כפי שהיה לפני בריאת העולם.

ואף שהרעיון הבסיסי הנ"ל מבוסס על דברי הפסוק "לְעוֹלָם ה' דְּבַרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם", הוא נכון לא רק כלפי הרקיעים, אלא גם ביחס ל"כל הברואים שבכל העולמות - עליונים ותחתונים". ויתר על כן - "אפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש, אילו היו מסתלקות ממנה כרקע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית - היתה חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש". "לא רק העולם הרוחני, אלא גם העולם הגשמי, ולא רק עולם החי, אלא גם עולם הצומח, גם האבנים והעפר והמים הדוממים - קיימים כולם לא מכוח בריאה שבעבר, אלא מכוח השפיעה האלוקית המתמדת הפועלת בהם ויוצרת אותם מחדש בכל רגע ורגע כפי שהם...

קיום המציאות כולה הוא אם כן רק ביטוי של 'דבר ה' הפועל באמצעות האותיות. גם החומר הגשמי, הנראה כ'יש' יציב כל כך, גם הוא בעצם - דיבורו של הקב"ה" (ביאור תניא).

שאלה: מה היא בחינת נפש וחיות רוחנית המצויה והמחיה גם את הדומם לדעת האר"י ז"ל, ובעצם את כל הנבראים שבעולם?

תשובה: האר"י ז"ל אמר "שגם בדומם ממש, כמו אבנים ועפר ומים - יש בחינת נפש וחיות רוחנית", ונפש וחיות רוחנית זו היא בעצם - כפי מה שכבר התבאר לעיל בשם הבעל שם טוב - "התלבשות אותיות הדיבור מעשרה מאמרות המחיות ומהוות את הדומם, להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית". אם כן, העובדה שהדומם (כאבן, עפר ומים) קיים ואינו בטל, נובעת כאמור מכך שיש לו חיות הנמשכת מדבר ה' המתלבשת בו, מהווה ומחיה אותו בכל רגע, ואם דבר ה' הזה יסתלק מן הנבראים הדוממים - שלא מורגשת בהם שום חיות ממש - הם יתבטלו כרגע ויחזרו לכפי שהיו קודם בריאתם. הדברים אמורים לא רק כלפי הדומם, אלא גם כלפי כל הנבראים שבעולם. גם בהם מצויה התלבשות אותיות הדיבור מעשרה מאמרות המהוות ומחיות אותם, ואילו חלילה יסתלקו אותיות המאמרות - הם יתבטלו כרגע וישובו לכפי שהיו קודם בריאתם.

שאלה: מהיכן נמשכת החיות לאבן, וכן לשאר הנבראים שבעולם, והרי לא הוזכר שם 'אבן' ולא שמם של אותם נבראים בכלל העשרה מאמרות שבהם נברא העולם?

תשובה: בעשרה מאמרות נברא העולם וכל אשר בו: יש מהנבראים שנבראו ממש מאותיות המאמר, לדוגמה: הרקיעים נבראו מהמאמר - "יְהִי רָקִיעַ" (בראשית א, 1), הצומח לסוגיו נברא מהמאמר - "תִּדְרָשׁ הָאָרֶץ דְּשֵׁא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי לְמִינֵוֹ אֲשֶׁר זָרְעוּ בוֹ" (שם יא). אך שאר הנבראים שלא הוזכרו במפורש בעשרה מאמרות, כדוגמת ה'אבן', נבראו מצירופי וחילופי אותיות העשרה מאמרות (וכדלהלן). ואם כן, אותיות שמות הנבראים בלשון הקודש, בשפה העברית, מקורן

בעצם באותיות העשרה מאמרות שבתורה, אך לא כפי שהן מופיעות בדבר ה' שבעשרה מאמרות, אלא כפי שהגיעו והשתלשלו "על ידי חילופים ותמורות האותיות... עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו".
להבנה רחבה יותר של הדברים היסודיים הללו, נקדים לבאר מספר מושגים ומשמעותם:

צירופי אותיות: האותיות א ו-ב - לדוגמה - יכולות להצטרף באופנים הבאים: אב או בא, כאשר הצירוף השונה משנה, כמוכן, את המשמעות הנובעת מן הצירוף. והנה מכיוון שכל אות מאותיות העשרה מאמרות שנאמרו בלשון הקודש מבטאת כוח אלוקי מסוים ומיוחד, הרי שהצירוף השונה שלהם יוצר מגוון חדש של מילים, ובהם "תרגום" אחר לאותיות היסוד המופיעות בעשרה מאמרות. "תרגום" חדש זה הוא הבסיס לבריאת נבראים חדשים שאין שמם מופיע בעשרה מאמרות. חילופי אותיות: כ"ב האותיות מתחלפות, כידוע, באופנים שונים. לדוגמה: האות א' מתחלפת באות ת' (א"ת ב"ש) - הוא חילוף המכונה 'פנים'. ויש חילוף המכונה 'אחור', שבו מתחלפת האות ת' באות א', "והעובדה שאות א' מתחלפת באות ת', מלמדת על כך שתוכן האות א' קיים גם באות ת'. לכן גם בתיבות הנוצרות על ידי חילופי האותיות יש את הכוחות האלוקיים של העשרה מאמרות הכלליים להיות יש מאין" (שה"י עם ביאור הרב יואל כהן).

בספר יצירה מובא שישנן רל"א (231) שערים של תמורות האותיות, דהיינו מספר האופנים שבהם כ"ב האותיות עשויות להתחלף.⁷

גימטריאות: לכל אות יש, כידוע, ערך מספרי. לדוגמה: ה=5, י=10, ר=200, "וכיון שכל פרט בלשון הקודש הוא בתכלית הדיוק, אם כן גם הערך המספרי של האות מורה על כוח אלוקי מסוים שקיים בה. לכן, כאשר ישנה גימטריא שווה בין שתי תיבות בלשון הקודש [לדוגמא: אה"ה = אה"ד], זאת אומרת שיש שייכות אמיתית ביניהן, וגם בתיבה החדשה, שהתווספה על ידי חשבון הגימטריא, ישנו הכוח האלוקי הנמשך מהעשרה מאמרות הכלליים" (שם).

אם כן, אלו האפשרויות השונות של השתלשלות האותיות מאותיות עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ועד לבריאת הנבראים שלא הוזכרו במפורש

7. "כיון שכל אחת מ-22 האותיות יכולה להצטרף ל-21 אותיות שונות ממנה, הרי שיש בסך הכל $22 \times 21 = 462$ צירופים. אולם כיון שכל צירוף חוזר בהיפוך (אב-בא), הרי למעשה יש רק $231 = 462 \div 2$ צירופים שונים המופיעים ישר והפוך" (ביאור תניא).

באותם מאמרות. כל צירוף יוצר מציאות חדשה ומעניק לה חיות. וכך הוא גם השתלשלות וצירוף אותיות אב"ן מאותיות עשרה מאמרות, המשמש "חיותו של האבן". וכך בעצם גם כל 'שם' בלשון הקודש, המשמש מקור חיים של אותו נברא הנקרא בשם זה, וכל השמות, כאמור, "משתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה".

צירופי האותיות מציינים צמצום וירידה מועטה, כי עניינם הוא רק לצרף אותיות שכבר קיימות בעשרה מאמרות.

חילופי אותיות מציינים צמצום וירידה גדולה יותר, שהרי אין הן אותן האותיות שבעשרה מאמרות, כי אם חילופיהן.

גימטריאות מציינות את הצמצום והירידה הגדולים ביותר, מכיוון שחשבון של דבר מבטא רק שייכות שולית מצד המספר הזהה ותו לא.

אופני הצמצומים הללו של החיות האלוקית מותאמים לסוגי הנבראים: יש נבראים נעלים הזקוקים למעט צמצומים, והם אלה המקבלים חיותם מצירופי האותיות. ויש נבראים פחותים מהם, שלא יכולים להיברא על ידי צמצום צירופי האותיות, ולכן בבריאתם יש צורך בחילופי אותיות. ויש נבראים פחותים עוד יותר, שלהתהוותם יש צורך בצמצומים גדולים יותר ובירידה גדולה יותר של חיות - ויצירתם נעשית על ידי גימטריאות.

שאלה: מדוע אין פרטי הנבראים יכולים לקבל את חיותם באופן ישיר מעשרה מאמרות בהם נברא העולם?

תשובה: הנבראים הפרטיים - לא הנבראים הכלליים כדוגמת המאורות שבשמיים והרקיעים - אינם "יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה", וזאת משום שהחיות הנמשכת מעשרה מאמרות עצמן היא גדולה ועצומה מאוד, הרבה מעבר לכוח קיבול של כל נברא פרטי. ואף שבסופו של דבר גם הנבראים הפרטיים מקבלים את חיותם מאותיות העשרה מאמרות⁸, אלא שקבלת החיות של הנבראים הפרטיים אינה באופן ישיר אצלם, "אלא על ידי שיורד החיות

8. כפי שכבר התבאר לעיל בפרק זה, וכפי שעוד יתבאר בס"ד להלן בפרק ז.

ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה". וירידה זו מתבצעת ופועלת "על ידי חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות, שהן חשבון האותיות", עד שהחיות תוכל להצטמצם "ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי". ובמילים אחרות: הצירופים, החילופים והגימטריות, מבצעים התאמה לחיות הרבה והגבוהה הנובעת מעשרה מאמרות, לדרגת הנבראים הפרטיים.

שאלה: כיצד שמו של דבר-מה בלשון הקודש מעניק לו את התהוותו ואת חיותו?

תשובה: צירוף האותיות בלשון הקודש של שם כל נברא, שמו של הנברא בלשון העברית - נעשה עבור התהוותו וקיומו. ואם כן, שמו של הדבר, הוא ה'כלי' לבריאתו ולקבלת החיות האלוקית המלוכשת באותיותיו. אותה חיות, כאמור לעיל (בשו"ת ה), יורדת, מצטמצמת ומשתלשלת מעשרה מאמרות שבתורה, ומהווה ומקיימת את כל הנבראים.

שאלה: מהיכן נובע כוחם של העשרה מאמרות להוות ולקיים את הנבראים 'יש' מ'אין'?

תשובה: באותיות עשרה מאמרות שבהם נברא העולם "יש בהם כוח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם", וזאת בשל הקשר שיש להקב"ה ולתורה. פירוש: כשם שיש בכוחו של הקב"ה לברוא יש מאין, כך גם יש לעשרה מאמרות שבתורה הכוח לברוא ולהחיות יש מאין, שהרי הקב"ה והתורה הם אחדות אחת בשלמות. ואם כן, כוחן של אותיות התורה נובע מהיותן התגלות של הקב"ה בעצמו, ולכן גם להם הכוח הבלתי מוגבל לברוא יש מאין ולקיים את הנבראים.